

Øyer
kommune

Kommuneplangrunnlag for kommunestyreperioden 2023-2027

**Kommunal planstrategi med
planprogram for samfunnsdelen**

§ 10-1, §§ 11-13 og 4-1 i plan- og
bygningsloven

HØRINGSUTGAVE

Innhold

1.	Innledning	3
2.	Gjeldende samfunnsdel	4
3.	Nasjonale forventninger til planleggingen	5
4.	Overordna regionale samarbeid og føringer	6
	4.1. Gudbrandsdalen 2030	6
	4.2. Føringer i regionale planer	6
5.	Situasjon og viktige utviklingstrekk for Øyer	8
6.	Samfunnstema	9
	6.1. Befolkningsutvikling	9
	6.2. Næringsliv, sysselsetting og arbeidsplasser	12
	6.3. Folkehelse	15
	6.4. Bolig	18
	6.5. Arealbruk	20
	6.6. Mobilitet	21
	6.7. Energi, klima og miljø	22
7.	Kommunens tjenesteyting, beredskap og økonomi	25
	7.1. Helse og omsorg	25
	7.2. Oppvekst	26
	7.3. Kultur, idrett og friluftsliv	28
	7.4. Teknisk infrastruktur	29
	7.5. Kommuneøkonomi	30
	7.6. Samfunnsikkerhet	32
8.	Videre prosess	34
	Oversikt over vedtatte strategier og temaplaner	35

1. Innledning

Et nytt kommunestyre skal tidlig i valgperioden ta stilling til om det skal gjøres endringer i kommuneplanen på bakgrunn av, kommunens situasjon og utviklingstrekk, det nye kommunestyrets politikk og nye nasjonale og regionale føringer.

Dette dokumentet (kommuneplangrunnlaget) er et kunnskapsgrunnlag for kommunestyrets vurdering av endringer i kommuneplanen. I dokumentet legges det også føringer for prosessen videre om det gjøres endringer i samfunnsdelen. Dette utgjør planprogram for samfunnsdelen (kapittel 8). Resten av dokumentet utgjør kommunal planstrategi for kommunestyreperioden 2023-2027. Øyer kommune reviderer status og behovet for tema- og sektorplaner årlig som en del av handlings- og økonomiplanen.

Kommuneplanens samfunnsdel er det overordnede styringsverktøyet for kommunestyret. Den skal både ha lange linjer og hovedmål for kommunens utvikling, og satsingsområder for valgperioden. Et satsingsområde behøver ikke bety friske penger, men kan ha med hvordan kommunen, Øyersamfunnet og andre myndigheter jobber sammen for å løse samfunnsoppgaver.

Mer detaljerte mål og tiltak utvikles gjennom strategier og temaplaner under samfunnsdelen. Samfunnsdelen følges opp av administrasjonen gjennom økonomiplanen, annet planarbeid og prioriteringer av arbeid i sektorene.

Samfunnsdelen for Øyer er fra 2014 og det kan i seg selv tilsa at den trenger revisjon. Det viktigste er likevel at det nye kommunestyret på bakgrunn av et kunnskapsgrunnlag får diskutert om det er behov for endringer i den. Det vil også bidra til at samfunnsdelen knyttes tettere til den politikken et nytt kommunestyre ønsker å føre, og muliggjøre en bedre kobling til økonomiplanen og kommunens øvrige arbeid sammen med innbyggere, næringsliv, frivillige organisasjoner og andre myndigheter.

Kommuneplanens arealdel skal bygge på føringer i samfunnsdelen og revideres etter behov. Gjeldende arealdel ble vedtatt i 2018.

2. Gjeldende samfunnsdel

Øyer har den overordnede visjonen «Leve i Øyer». I den gjeldende samfunnsdelen vedtatt i 2014 er det definert mål og strategier for bygd og tettstedsutvikling, oppvekst helse og livskvalitet, kulturarv, ressursforvaltning og miljø, verdiskaping og næringsutvikling, samferdsel og infrastruktur, samfunnssikkerhet og beredskap.

I tabellen nedenfor er det gitt en oversikt over målene innenfor de valgte temaområdene i den gjeldende samfunnsdelen.

	MÅL 1	MÅL2	MÅL3	MÅL4
Bygd og tettstedsutvikling	6000 innbyggere innen 2025	Øyer har levende lokalsamfunn	Våre tettsteder er trivelige og aktive	Øyer framstår som en attraktiv hyttekommune
Oppvekst, helse og livskvalitet	I Øyer legges det vekt på sunne holdninger og tidlig innsats gjennom hele livsløpet	Innbyggerne i Øyer opplever sitt lokalsamfunn som inkluderende og mangfoldig uten sosiale forskjeller	Barn og unge opplever mestring, trygghet og trivsel i nærmiljø, skole, barnehage og fritid	Øyer kommune har framtidrettede helse og omsorgstjenester
Kulturarv, ressursforvaltning og miljø	Bærekraftig og kunnskapsbasert forvaltning av naturressursene	Ta vare på miljø, kulturminner og kulturlandskapet gjennom bruk	Langsiktige og helhetlige arealbruks- og utbyggingsplaner	Bærekraftig klima- og energipolitikk
Verdiskaping og næringsutvikling	Øyer er en attraktiv kommune for investorer, eksisterende næringsliv og offentlige virksomheter	Et attraktivt og ekspansivt landbruk i utvikling	Øyer er Norges beste helårsdestinasjon	Kommunen tiltrekker seg kreative innbyggere som etablerer nye virksomheter
Samferdsel og infrastruktur	Velfungerende og funksjonelt vegnett	Trygge veier for alle trafikanter	Godt og trygt kollektivtilbud	Velfungerende vann- og avløpsanlegg og annen infrastruktur
Samfunnssikkerhet og beredskap	Forebygging av kriser er vektlagt i planverk og saksbehandling	Velfungerende system for beredskap	Sikker og god gjennomføring av krisehåndtering	

En viktig diskusjon for det nye kommunestyret er om den gjeldende samfunnsdelen tar tak i viktige samfunnsutfordringer for Øyer, om de lange linjer for utviklingen av kommunen (hovedmålene) bør endres, og om den gir tydelige nok føringer for satsingsområder i den kommende valgperioden. Det kan også være en diskusjon om den bør bygges opp på en annet måte.

3. Nasjonale forventninger til planleggingen

Ny nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging blir vedtatt ved kongelig resolusjon hvert valgår, og skal legges til grunn for planleggingen i fylkeskommuner og kommuner den kommende valgperioden.

I de nye forventningene peker regjeringen på at Norge har gode forutsetninger for å nå mange av bærekraftsmålene innen 2030. Vi har likevel utfordringer med å nå målene om reduserte klimagassutslipp, ansvarlig forbruk, ressursbruk, bevaring av naturmangfold og mindre ulikhet. Planleggingen skal bidra til å fremme bærekraftig utvikling

I forventningene vektlegges:

Trygge og inkluderende lokalsamfunn med;

- Levende, byer, tettsteder og bygder
- Nok og varierte boliger
- Gode fysiske rammer for hverdagslivet
- Natur- og kulturmiljø som ressurs
- Bedre levekår og folkehelse
- Varierte møteplasser og tilbud

Velferd og bærekraftig verdiskaping

- Legge til rette for grønne industrinæringer
- Tilgang på kompetanse, arbeidskraft og gode tjenester
- God infrastruktur som grunnlag for verdiskaping
- Tilrettelegging for natur- og kulturbasert reiseliv
- Verdiskaping i en sirkulær økonomi

Klima, natur og miljø for framtida

- Helhetlig planlegging for å nå klima- og miljømålene
- Forebygge klimagassutslipp og sikre mulighetene for karbonopptak
- Bevare naturmangfold, friluftslivsinteresser og kulturmiljø
- Rene og rike vann og vassdrag

Samfunnssikkerhet og beredskap

- Naturfarer og klimatilpasning
- Forsvarets arealbehov
- Vern av dyrka jord
- Rent og trygt drikkevann
- Risiko- og sårbarhetsanalyser som grunnlag for bedre planer

4. Overordna regionale samarbeid og føringer

4.1. Gudbrandsdalen 2030

Gudbrandsdalen 2030 er et langsiktig samarbeid mellom de 12 kommunene i Gudbrandsdalen for å ta Gudbrandsdalen inn i en bærekraftig framtid, steg for steg. Avtalen om en bærekraftig dal ble vedtatt under Gudbrandsdalstinget i oktober 2021. Med denne har kommunene forpliktet seg til grønn omstilling i Gudbrandsdalen i tråd med bærekraftsmålene.

Gudbrandsdalen skal være et lavutslippssamfunn med attraktive lokalsamfunn, et sterkt næringsliv og framtidsrettede kommunale tjenester. Kommunene forpliktet seg til å

- forankre felles handlingsplan for «den smarte, grønne dalen»
- arbeide systematisk med bærekraft – økonomisk, sosialt og klima- og miljømessig

Som en del av samarbeidet er det igangsatt arbeid med felles landbruksplan for Gudbrandsdalen der det tas sikte på endelig vedtak i januar 2025. Aktuelle tema er bærekraftig utnyttelse av utmarksressurser, nye energikilder, digitalisering i landbruket, dyrevelferd, nye produksjoner, redusere klimagassutslipp i jordbruket, overgang til fossilfri maskinpark, mulighet for sirkulære løsninger.

4.2. Føringer i regionale planer

Innlandsstrategien er fylkeskommunens «samfunnsdel» og revideres første året av hver valgperiode. Innlandsstrategien 2020-2024 har som visjon Innlandet – eventyrlige muligheter. Et fylke med sterke røtter og store drømmer, med mål om å ha en ledende posisjon innen teknologi, industri, landbruk og reiseliv. Langsiktige utviklingsmål er:

- Bærekraftig ressursforvaltning som gir utvikling og nye arbeidsplasser.
- Levende lokalsamfunn med bærekraftige byer, tettsteder og bygder.
- At aktører i fylket vårt får større nasjonal betydning og synlighet.

Det er vedtatt 4 satsingsområder; Innbyggere – Innovasjon – Inkludering – Infrastruktur.

Fylkestinget har i 2023 vedtatt 3 nye regionale planer. Planene er forankret i Innlandsstrategien som ble vedtatt 23.09.2020, og følges opp med handlingsprogram som rulleres årlig.

- Regional plan for det inkluderende Innlandet, vedtatt i februar 2023
- Regional plan for klima, energi og miljø, vedtatt i juni 2023
- Regional plan for samfunnstryggleik, vedtatt i juni 2023

Regional plan for det inkluderende Innlandet skal sette retning for samfunnsutviklingen og bidra til en felles inkluderingsdugnad. Innlandet skal oppleves som et åpent og inkluderende samfunn for alle, både økonomisk, sosialt, kulturelt og etnisk.

I den regionale planen betyr inkludering å delta på like vilkår i sosiale fellesskap, ha like muligheter for å mestre og ha reell innflytelse på reglene i fellesskapet. Inkludering innebærer at du kan ta utdanning, delta i arbeidslivet og i sosialt og kulturelt hverdagsliv.

Planen har tre prioriterte satsingsområder; kompetanse og livslang læring; arbeidsliv og arbeidsplassutvikling, og lokalsamfunn, møteplasser og kultur.

Regional plan for klima, energi og miljø skal utforme, konkretisere og koordinere en offensiv klima- og miljøpolitikk for Innlandet. Klima- og miljøhensyn skal veie tungt i alle samfunnsspørsmål, men skal tilpasses at vi lever i by og bygd. Innlandet skal ta en ledende posisjon i det grønne skiftet og sirkulærøkonomien, og omstille seg til bruk av fornybar energi. Det handler om å forvalte naturressursene på en bærekraftig måte og skape nye arbeidsplasser. Det er utarbeidet hovedmål for hvert av de tre områdene klima, energi og miljø.

For klima er hovedmålet at innlandet er forberedt på et klima i endring og skal bli et lavutslippssamfunn innen 2050. Delmålene er at Innlandet har redusert direkte klimagassutslipp med 55 % i forhold til utslippene i 1990, karbonrike arealer er ivaretatt og netto-opptaket av klimagasser er økt, og at Innlandet er forberedt på, og er best mulig tilpasset, klimaendringene.

For energi er hovedmålet at Innlandet har en ledende posisjon i omstillingen til, og bruken og produksjonen av fornybar energi. Delmålene er at i Innlandet er energieffektivisering et ledende premiss i den grønne omstillingen, energiproduksjonen i Innlandet har økt, og fornybarandelen er minst 80 % av Innlandets samlede energiforbruk, og at Innlandet har et distribusjonsnett av energi som er pålitelig, nødvendig oppgradert og riktig dimensjonert.

For miljø er hovedmålet at Innlandet tar vare på miljø, kulturmiljø og naturmangfold gjennom en bærekraftig forvaltning. Delmål er at utviklingen i Innlandet foregår med minst mulig nedbygging, fragmentering og ødelegging av natur- og jordbruksområder og kulturmiljø, at i Innlandet har vi robuste økosystemer som sikrer økosystemtjenester for kommende generasjoner, og at i Innlandet har vi stanset tapet av viktige arter og naturtyper, og begrenset utbredelsen og spredningen av skadelige fremmede arter.

Regional plan for samfunnstryggleik bygger på ei erkjenning av at erfaringsoverføring og deling av kunnskap er ein viktig del av arbeidet med samfunnstryggleiken. Gjennom samhandling og øving på mogelege hendingar, er vi betre rusta til å møte utfordringane når dei kjem. Innlandssamfunnet skal samarbeide for å redusere sannsynet for at uønskte hendingar skjer og finne løysningar for korleis konsekvensane kan reduserast når noko skjer.

Planen skal bidra til å auke merksemda og generell kunnskap om risikoforholda i Innlandet der målet er å sikre Innlandet i ei framtid der vi opplev eit skiftande trusselbilette, klimaendringar og stor mobilitet i befolkninga. I 2035 har vi oppnådd: 1. Vi bur trygt i heile Innlandet, 2. Vi er førebudde, 3. Vi lærer, deler og bidreg.

5. Situasjon og viktige utviklingstrekk for Øyer

I dette kapitelet er det gitt en kortfattet oversikt over kommunens situasjon og viktige utviklingstrekk for kommunen som samfunn og tjenesteyter. Hensikten er å gi et grunnlag for de overordnede diskusjonene i kommunestyret om behovet for endringer i kommuneplanens samfunnsdel og arealdel. Oversikten bygger i hovedsak på tilgjengelig statistikk og prognoser, og annen kunnskap ledergruppen har hatt tilgjengelig.

Samfunnstema	Kommunens tjenesteyting, beredskap og økonomi
<ul style="list-style-type: none">• Befolkningsutvikling• Næringsliv, arbeidsplasser og sysselsetting• Folkehelse• Boligutvikling og boligbehov• Hva arealer i Øyer brukes til• Mobilitet• Energi, klima og miljø	<ul style="list-style-type: none">• Helse og velferd• Oppvekst• Kultur, idrett og friluftsliv• Teknisk infrastruktur• Kommuneøkonomi• Samfunnssikkerhet

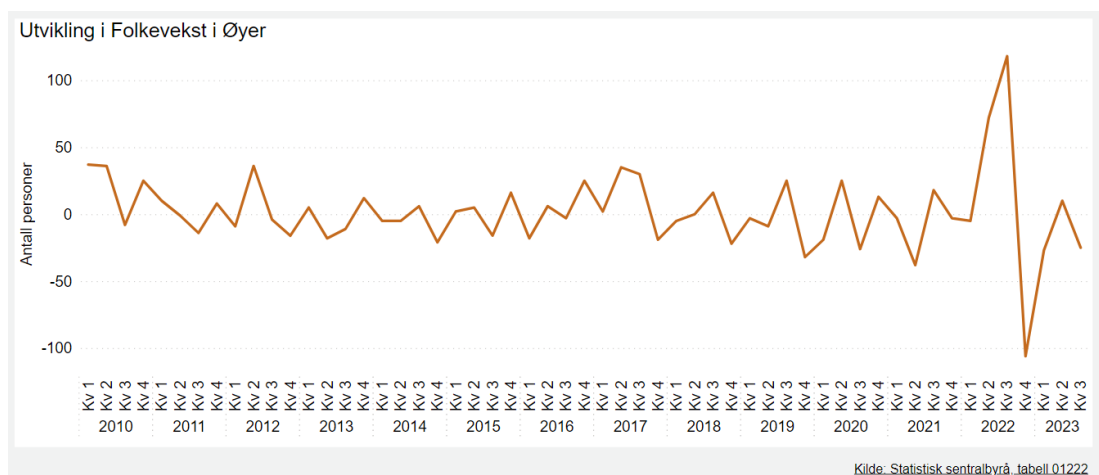
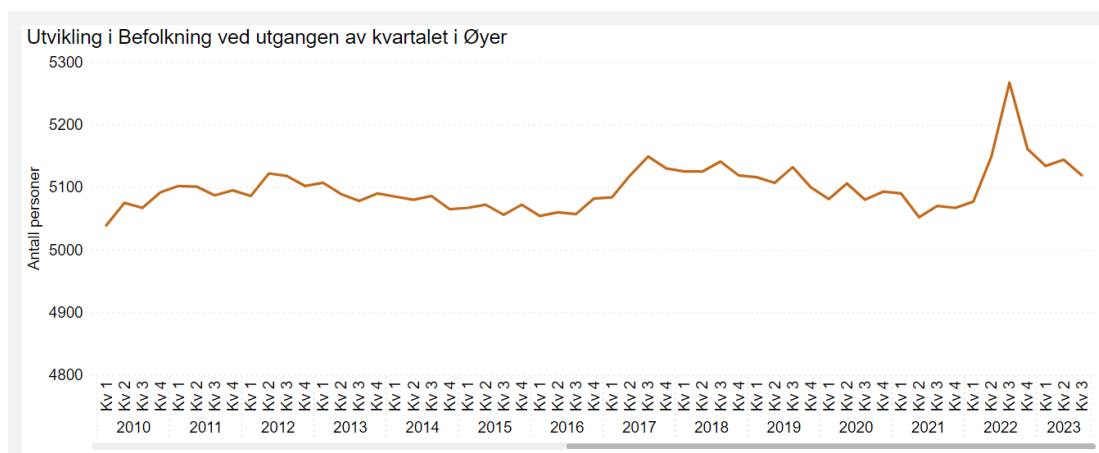
6. Samfunnstema

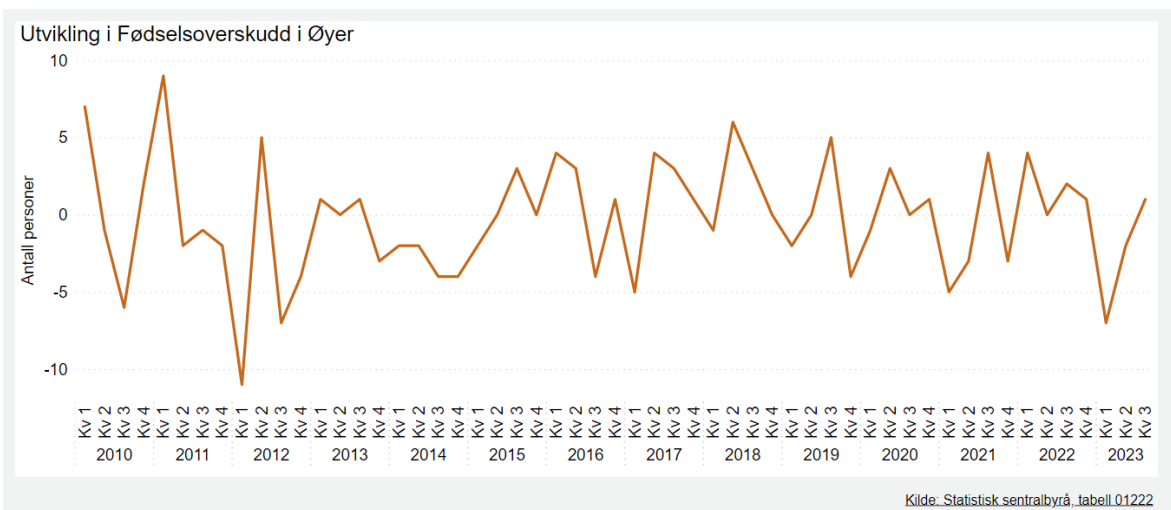
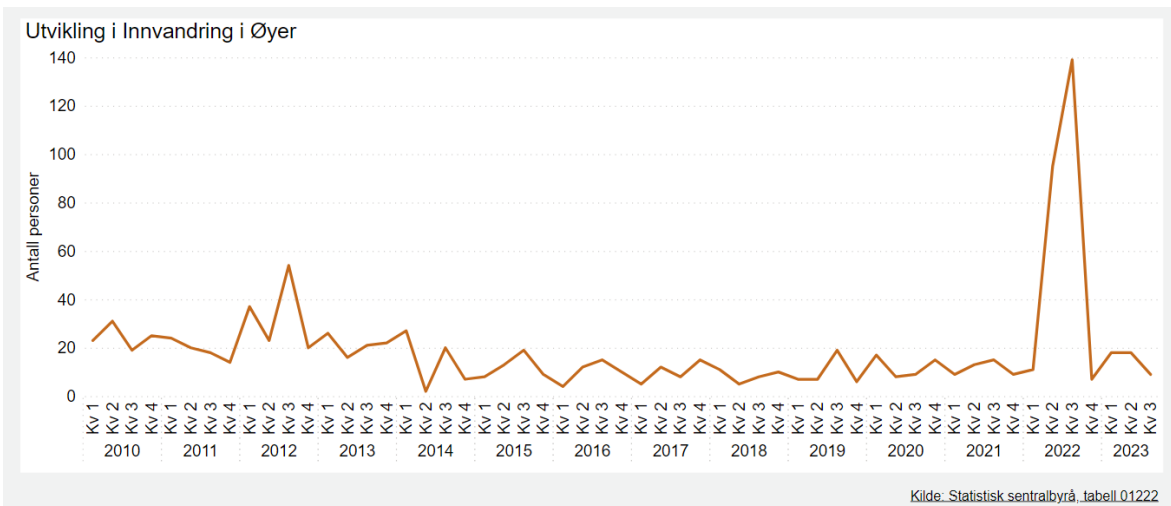
6.1. Befolkningsutvikling

Øyer hadde fram til 2019 som en av få kommuner i regionen svak positiv befolkningsvekst. Fra 2018-2021 har det vært en svak befolkningsnedgang. I 2022 ble det en relativt sterk befolkningsvekst hovedsakelig som følge av mottak av flyktninger. Hittil i 2023 har det vært en svak befolkningsnedgang. Øyer har allerede hatt nedgangen i aldergruppa grunnskolealder som preger mange av nabokommunene, og denne gruppa er relativt stabil videre framover i Øyer. Det har vært en viss nedgang i antall personer under 24 år over de siste tjue åra, men det er en beskjeden nedgang sammenlignet med mange andre kommuner. Dette henger sammen med færre barnefødsler over tid.

År	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Innbyggere	5 072	5 082	5 130	5 119	5 100	5 093	5 082	5 119

I figurene nedenfor er det vist utvikling i befolkning, folkevekst, innvandring og fødselsoverskudd i Øyer. Kilde er Innlandsstatistikk.

Antall eldre over 80 år

Antall eldre over 80 år har hatt en stor økning siden 2003 og denne økningen vil fortsette videre og forsterkes de kommende årene. Dette har mye å si for kommunens forpliktelser innen helse- og omsorgstjenestene. Økningen i antall eldre handler om at det ble født mange personer i årene etter krigen som nå passerer 80 år. I tillegg er det færre som dør før fylte åtti år sammenlignet med tidligere. Dette skyldes bedre folkehelse og bedre behandling og forebygging av sykdom. (Kilde SSB Kommunefakta)

Fremskrevet antall innbyggere over 80 år:

Årstall	2030	2040	2050
Hele landet	356 522	484 883	624 490
Lillehammer	2 264	2 945	3 548
Øyer	415	533	682
Gausdal	534	658	856

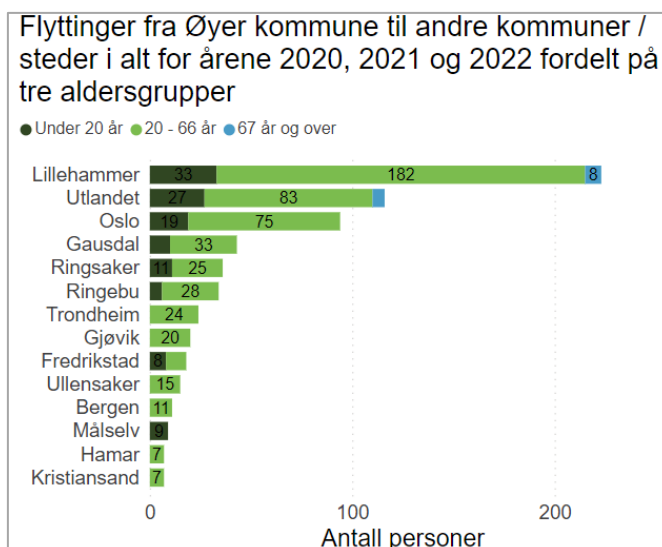
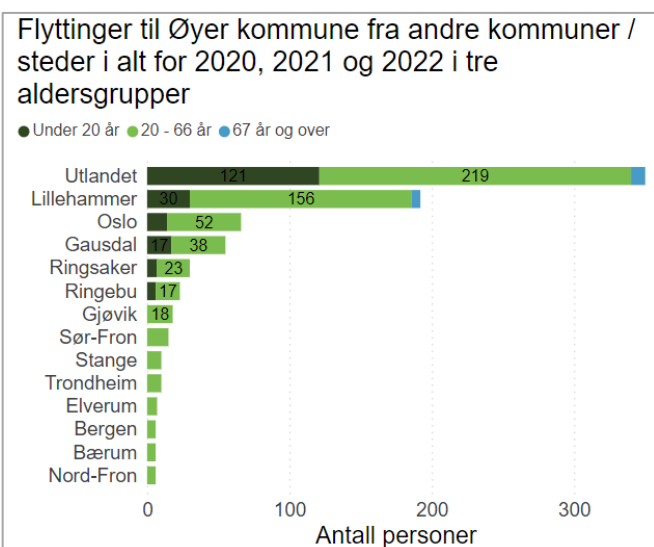
Andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn

Definisjonen av en person med innvandrerbakgrunn er at man har to foreldre og fire besteforeldre født i utlandet. Øyer har omtrent dobbelt så høy andel som Gausdal, som for øvrig er en ganske sammenlignbar kommune. Øyer har også noe høyere andel enn gjennomsnittet for Innlandet fylket, men altså lavere enn landsgjennomsnittet. Innvandring vil være en viktig faktor for utviklingen av folketallet i Øyer framover. Andel av befolkningen med innvandrerbakgrunn er vist i tabellen nedenfor (Kilde SSB Kommunefakta)

År	2003	2013	2023
Hele landet	7,3	14,1	19,9
Lillehammer	5,6	10,0	15,5
Øyer	3,6	11,0	16,1
Gausdal	2,2	5,1	8,2

Flytting

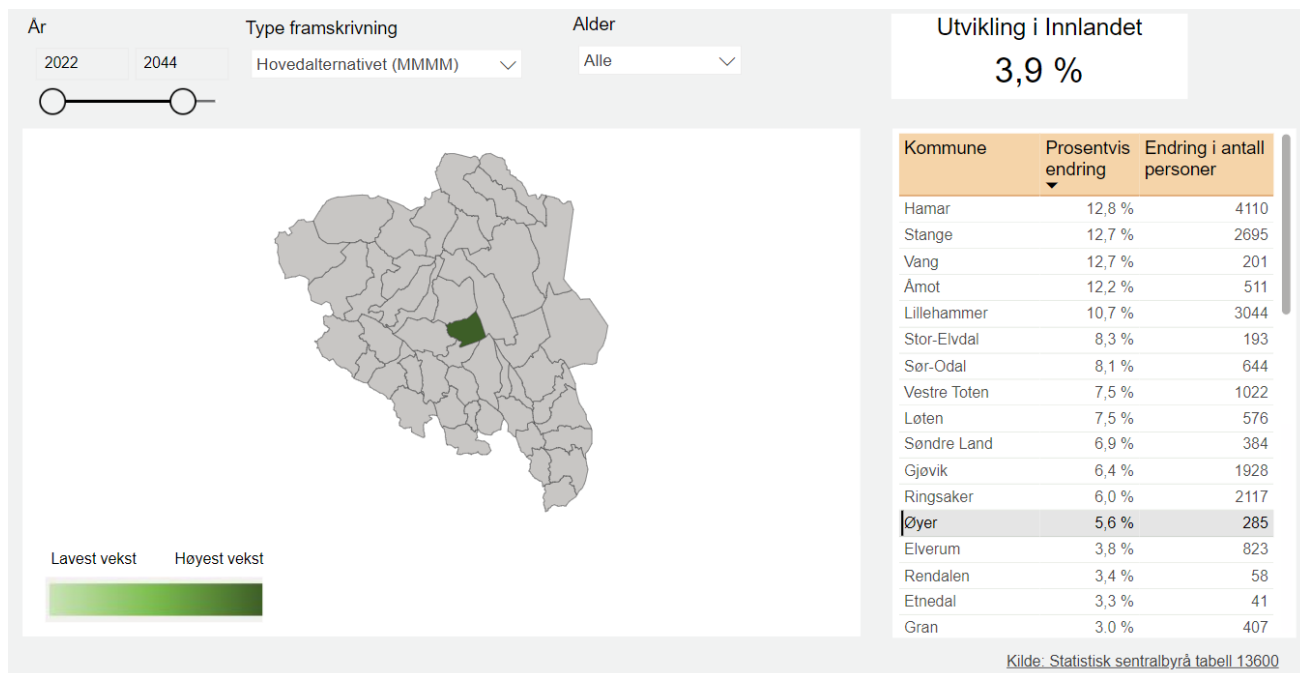
I figurene nedenfor er det vist flytting til og fra Øyer fordelt på aldersgrupper fra 2020 til 2022. Kilde er innlandsstatistikk. Oversikten viser at de fleste som flytter fra Øyer flytter til Lillehammer, utlandet og Oslo. De fleste som flytter til Øyer kommer fra utlandet, Lillehammer og Oslo.

Prognoser for folketallsutvikling framover.

Utviklingen i befolkningen endres i hovedsak av tre forhold:

- Forholdet mellom antall fødte og døde (fødselsoverskudd/fødselsunderskudd)
- Forholdet mellom antallet som flytter inn og ut (nettoflytting)
- Forholdet mellom innvandring og utvandring til andre land (nettoinnvandring)

I tabellen over er det vist prognose for vekst i folketallet i Øyer etter SSB hovedalternativ. Tallene er usikre, men prognosen viser at Øyer kan få en vekst på 5,6% i perioden som er betydelig høyere enn gjennomsnittet for Innlandet som er 3,9% (Kilde Innlandsstatistikk). Samtidig vil hovedtyngden av denne veksten være personer fra 67 år og over, mens det for yngre aldersklasser vil være nedgang. I aldersklassene fra 67 og over vil veksten i Øyer være på 46% som er høyere enn gjennomsnittet for Innlandet på 41% (Kilde Innlandsstatistikk).

6.2. Næringsliv, sysselsetting og arbeidsplasser

Næringsutviklingsarbeidet er organisert gjennom Lillehammer-regionen Vekst (LRV), som er et interkommunalt samarbeid mellom Lillehammer, Øyer og Gausdal kommuner, der Lillehammer er vertskommune. Lillehammer-regionen Vekst bruker Strategisk næringsplan for Lillehammer-regionen som styringsverktøy. LRV samarbeider med virkemiddelapparatet og nærliggende regioner i tillegg til ulike nettverk og klynger.

Landbruket utgjør en viktig næring for kommunen, både med tanke på sysselsetting, landskapsutforming, reiseliv og beredskap. Andelen sysselsatte i landbruket og antall aktive gårdsbruk går ned i regionen. Stadig flere gårdbrukere har arbeid utenom gårdsbruket, enten som hel- eller deltidsansatt, eller at de driver annen næringsaktivitet. I 2023 var det 143

søkere av produksjonstilskudd i Øyer, med hovedvekt på mjølkeproduksjon, ammeku og sauehold. Det er 9 aktive setre i kommunen, og noen av disse har også gårdsturisme. I kommunen er det også produsenter av lokalmat, både innen grønnsaker, bær, mjølkeprodukter og kjøtt.

Løsdriftskravet som trer i kraft i 2034 vil gi store konsekvenser for både mjølkeku- og ammekuproduksjon, med ytterligere behov for investeringer i ombygginger av båsfjøs. Det er et aktivt skogbruk i kommunen, og fjellområdene betyr mye som fôrressurs gjennom utmarksbeite. Beitebruksplan for Øyer kommune gir føringer for bruk av utmarksarealene og synliggjøring av beitebrukens verdi og muligheter for landbruket.

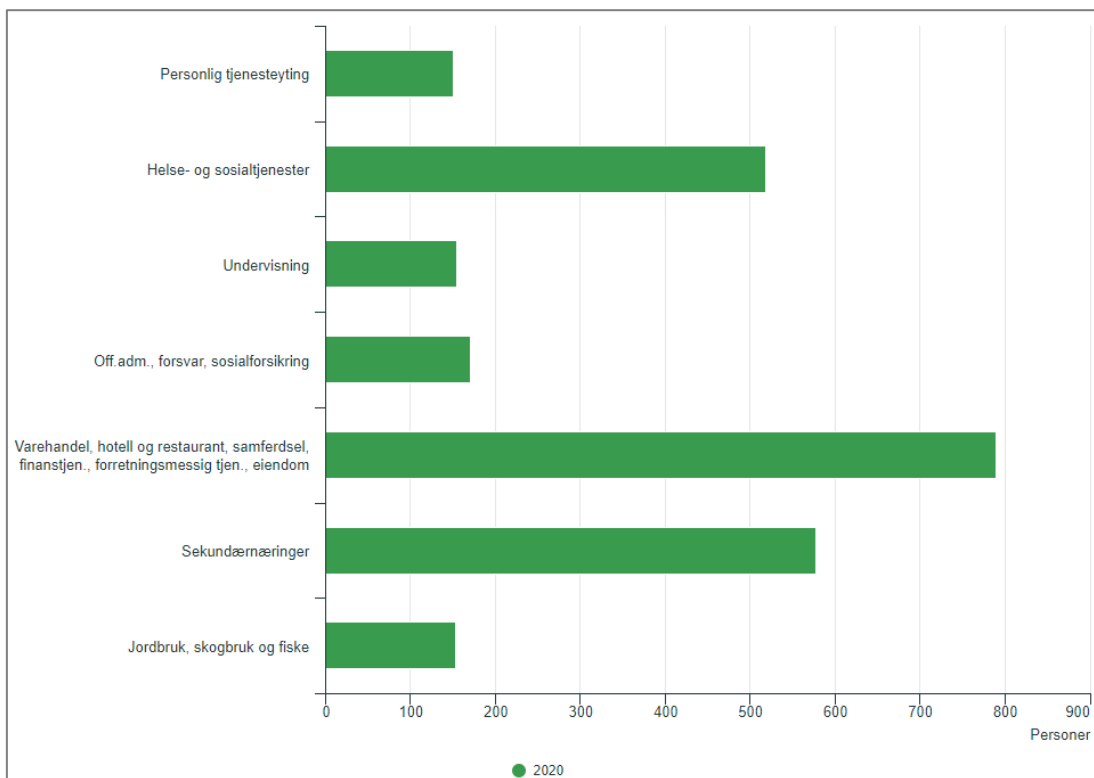
Bedriften TINE Tretten er et eksempel på foredlingsindustri i landbruket som gir et betydelig antall arbeidsplasser i kommunen. Landbruksforvaltningen er organisert som en interkommunal enhet for kommunene Øyer, Lillehammer og Gausdal.

Landbruksplan for Lillehammer-regionen brukes som både styrings- og rapporteringsverktøy for forvaltningen. Gjennom aktiv bruk av utviklingsmidler fra bl.a. statsforvalter og fylkeskommune gjennomføres flere utviklingsprosjekter i det lokale landbruket, innen eksempelvis klimatilpasning, rekruttering og tilleggsnæring. Landbruksforvaltningen samarbeider tett med næringsutviklingsenheten i regionen.

Øyer kommune er en reiselivsdestinasjon som er godt kjent for Hafjell og Hunderfossen, og ligger i fin avstand til Oslo. Lillehammer og Gudbrandsdalens varemerke står sterkt og bidrar til attraktivitet både som reisemål og bosted. I høysesong, rundt jul - påske forvandles Øyer fra å være et lite tettsted med 5119 innbyggere til en fjellandsby med ca. 15-20.000 innbyggere. Dette bidrar til høy aktivitet, omsetting og sysselsetting for flere ulike bransjer samtidig som det byr på utfordringer knyttet til infrastruktur som veier, vann og avløp, kraftleveranse og kollektivtransport. Øyer må sørge for å være godt rigget gjennom både høy- og lavsesong.

Innlandet fylket har lavest innovasjonsgrad i Norge og Norden. Innovasjon er en svært viktig aktivitet for å oppnå eller opprettholde konkurransekraft, løse utfordringer for samfunnet, næringslivet eller det offentlige. Innlandsporteføljen skal løfte fram de viktigste grønne innovasjonsprosjektene i fylket som har størst mulighet til å lykkes med eksport og verdiskaping. Tech Valley er satsingsområde for Lillehammer-regionen.

Reiselivet løfter frem viktigheten av flere helårsarbeidsplasser og bo-attraktivitet i hele regionen. Det jobbes med utvikling av potensialet av skuldersesonger slik at turister tilbringer mer tid i regionen. Skuldersesonger er perioder med lavere turisttrafikk i forhold til høysesongen. Øyer har mange fritidsboliger og næringer knyttet til reiselivet. Det etableres nå en rekreasjonsklynge i regi av Skåppå for å samle sentrale aktører i reiselivsnæringer og fritidsboligsektoren. Formålet er å styrke konkurransekraften og gjøre medlemmene i klyngen mer attraktive. Satsingsområdene er grønn og smart rekreasjon og friluftsliv, kompetansebygging og nettverk og felles posisjonering og omdømmebygging.

Syssetting fordelt på næringer 2020 (siste oppdatering fra SSB Kommunefakta)

Øyer næringsråd er næringslivets forening som i samarbeid med kommunen skal sikre næringslivets interesser. Nord- og midtdalen jobber med å slå sammen sine foreninger og det kan være en mulighet for vår region også.

NHO melder om et stort behov for kompetanse, på kort og lang sikt. Det trengs et realfagsløft i Innlandet. Det er et behov for å mobilisere markedet slik at flere kan ta i bruk ny og eksisterende digitale løsninger og teknologi. Lillehammer-regionen har mange spennende IT-bedrifter og det gjøre ulike satsinger på dette og cyber sikkerhet. Generelt melder næringslivet om behov for næringsarealer, gode planer, arbeidstakere, kompetanse.

Utover det regionale og nasjonale virkemiddelapparatet har Øyer kommune et eget næringsfond for å stimulere til økt verdiskaping og sysselsetting. Varde Investeringslaug ble etablert i 2022 og investerer i tidligfase selskaper for å fremme vekst i Gudbrandsdalen, har blant annet investert i Glocal Green.

Tilgjengelige næringsarealer og krafttilgang

Det er stor mangel på tilgjengelige næringsarealer i regionen. Det gjør det krevende å få til nye etableringer. Utbygging av E6 vil kunne gi noen muligheter i forhold til nye tomter og økt trafikk inn til Øyer. Kollektivtransport og internt transport i kommunen er et tilbakevendende problem, spesielt i høysesong, som kan løses gjennom Entrè Øyer.

Krafttilgang er en stor utfordring som vil bli større i fremtiden. Nye etableringer i Øyer vil være avhengig av tilstrekkelig og stabil tilgang til dette, samt vann og avløp som også er krevende i dag. Næringslivet savner en sentrumsplan.

Utdanningsnivå og sysselsetting

Utdanning og helse har en sterk sammenheng da høyt utdannende har gjennomgående bedre helse enn lavt utdannede. Øyers befolkning har lavt utdanningsnivå. 25,6% har grunnskolenivå som høyeste utdanning, 43,6% har videregående mens 28,1% av Øyers befolkning har høyere utdanning, som er en 2% økning siden 2020. Dette er på nivå med fylket (28%) men er lavest andel i Norge (36,9%).

Innlandet fylket har høyest andel uføre i landet. Øyer kommune har en uføreandel på 12% som er lavere enn flere av kommunene som ligger over 20%, men høyere enn Lillehammer som ligger på 9,8%. Det har vært en jevn økning fra 8,9% i 2011. 24 i alderen 18-30 mottar uføretrygd i Øyer.

6.3. Folkehelse

Forskrift om oversikt over folkehelsen legger føringer for folkehelseoversikten i kommunen. Forskriften er hjemlet i Folkehelseloven og Smittevernloven. Ifølge forskriften plikter kommunen å ha en løpende oversikt over folkehelsen, og det skal utarbeides et oversiktsdokument hvert fjerde år. I praksis løses dette ved at mange kommuner utarbeider en folkehelseoversikt som revideres hvert år.

Det foreligger en folkehelseprofil og oppvekstprofil for Øyer fra 2023 som gis ut av folkehelseinstituttet.

Tema	Indikator (klikkbare indikatornavn)	Kommune	Fylke	Norge	Enhet (*)	Folkehelsebarometer for Øyer
Befolkning	1 Andel barn, 0-17 år	18,8	18,2	20,4	prosent	
	2 Andel over 80 år	5,7	5,7	4,4	prosent	
	3 Andel 80 år+, framskrevet til 2040	10	10	8,2	prosent	
	4 Personer som bor alene, 45 år +	26,3	27,6	26,3	prosent	
	5 Befolkningsvekst	-0,22	0,18	0,63	prosent	
Oppvekst og levekår	6 VGS eller høyere utdanning, 30-39 år	77	76	81	prosent	
	7 Vedvarende lav inntekt, 0-17 år	14	13	12	prosent	
	8 Inntektsulikhet, P90/P10	2,5	2,6	2,8	-	
	9 Barn av enslige forsørgere	15,6	16,0	14,7	prosent	
	10 Unge som står utenfor, 15-29 år	9,3	9,9	9,5	prosent (a,k)	
	11 Leier bolig, 45 år +	14,0	13,8	12,2	prosent	
	12 Bor trangt, 0-17 år	14	14	18	prosent	
	13 Laveste mestringsnivå i lesing, 5. tr.	16	23	23	prosent (k)	
	14 Laveste mestringsnivå i regning, 5. tr.	21	25	24	prosent (k)	
	15 Gjennomføring i vdg. opplæring	78	78	79	prosent (k)	
Miljø, skader og ulykker	16 Høy tilfredshet med livet, Ungd. 2021	61	52	49	prosent (a,k)	
	17 Drikkevann, hygienisk og stabilt	100,0	71,9	90,7	prosent	
	18 Luftkvalitet, finkornet svevestøv	2,9	3,9	4,8	µg/m³	
	19 Trygt i nærmiljøet, Ungdata 2021	94	87	85	prosent (a,k)	
	20 Med i fritidsorganisasjon, Ungd. 2021	69	59	60	prosent (a,k)	
	21 Fornøyd med lokalmiljøet, Ungd. 2021	80	68	68	prosent (a,k)	
	22 Fornøyd med treffsteder, Ungd. 2021	66	49	46	prosent (a,k)	
	23 Ensomhet, Ungdata 2021	17	23	25	prosent (a,k)	
Helse- relatert atferd	24 Trener sjeldnere enn ukentlig, 17 år	29	28	27	prosent (k)	
	25 Skjermtid over 4 timer, Ungd. 2021	45	50	49	prosent (a,k)	
	26 Røyking, kvinner	-	4,7	2,8	prosent (a)	
Helsetilstand	27 Forventet levealder, menn	80,1	79,5	80,1	år	
	28 Forventet levealder, kvinner	83,8	83,3	83,9	år	
	29 Utd.forskjeller i forventet levealder	4,6	5,4	5,1	år	
	30 Psykiske sympt./lidelser, 0-74 år	135	174	160	per 1000 (a,k)	
	31 Overvekt og fedme, 17 år	24	26	22	prosent (k)	
	32 Hjerte- og karsykdom	16,4	16,5	17,2	per 1000 (a,k)	
	33 Antibiotikabruk, resepter	264	254	262	per 1000 (a,k)	
	34 Vaksinasjonsdekning, meslinger, 9 år	95,0	97,3	97,3	prosent	

Folkehelsebarometeret viser at Øyer kommer godt ut på mange indikatorer i forhold til landsgjennomsnittet (røde punkt), og i forhold til Innlandet (grå punkt). Folkehelse- og oppvekstprofilen viser blant annet at:

- I aldersgruppen 45 år og eldre er andelen som bor alene ikke signifikant forskjellig fra landsnivået
- Andelen barn som bor i husholdninger med vedvarende lav inntekt, er høyere enn i landet som helhet. Vedvarende lav husholdningsinntekt vil si at den gjennomsnittlige inntekten i en treårsperiode er under 60 prosent av median husholdningsinntekt i Norge.
- Andelen ungdomsskoleelever som oppgir at de har høy tilfredshet med livet, er høyere enn landsnivået. Andelen inkluderer de som svarer 8 eller høyere på en skala fra 0-10 der 0 er det verst mulige livet de kan tenke seg og 10 det best mulige. Tallene er hentet fra Ungdata-undersøkelsen. Miljø, skader og ulykke
- Andelen ungdomsskoleelever som oppgir at de er svært eller litt fornøyd med lokalmiljøet, er høyere enn landsnivået. Tallene er hentet fra Ungdata-undersøkelsen

- Andelen 17-åringar som oppgir at de trener sjeldnere enn ukentlig er ikke signifikant forskjellig fra landsnivået, vurdert etter resultatar fra nettbasert sesjon 1 for gutter og jenter.

Oppvekst- og levekårsforhold

Gjennomføring i videregående skole

Dette er andel elever og lærlingar som har bestått videregående opplæring i løpet av 5/6 år. Kullene 2013 til 2016 sammenslått. Øyer ligger lavere enn de andre kommunene i regionen. Dette mønsteret har vært også i tidlige år. Sjansen for at en enkelt elev fullfører videregående påvirkes blant annet av foreldres utdanningsnivå og kjønn. Det er flere jenter enn gutter som fullfører. Forklaringen på at Øyer ligger litt lavere enn Gausdal og Lillehammer kan være at det er et noe lavere utdanningsnivå her generelt, og at det er noe flere elever med innvandrerbakgrunn. Elever med innvandrerbakgrunn har noe høyere frafall enn andre elever.

Trivsel på skolen i tiende og syvende klasse

Dette er andelen elever som har svart at de trives godt eller svært godt på spørsmålet "Trives du på skolen?" Øyer har tidligere hatt veldig gode tall over landsgjennomsnittet. De siste tallene viser at Øyer nå ligger på nivå med landet som helhet.

Gjennomføring i videregående skole

Dette er andel elever og lærlingar som har bestått videregående opplæring i løpet av 5/6 år. Kullene 2013 til 2016 sammenslått. Øyer ligger lavere enn de andre kommunene i regionen. Dette mønsteret har vært også i tidlige år. Sjansen for at en enkelt elev fullfører videregående påvirkes blant annet av foreldres utdanningsnivå og kjønn. Det er flere jenter enn gutter som fullfører. Forklaringen på at Øyer ligger litt lavere enn Gausdal og Lillehammer kan være at det er et noe lavere utdanningsnivå her generelt, og at det er noe flere elever med innvandrerbakgrunn. Elever med innvandrerbakgrunn har noe høyere frafall enn andre elever.

Fysisk miljø

Svevestøv

Dette er en indikator for gjennomsnittlig eksponering for fint svevestøv for befolkningen i kommunen. Nasjonalt mål er satt til 8 µg/m³ for årsmidlet eksponering. Øyer og de andre kommunene i regionen ligger under dette nivået. Fint svevestøv kan både forårsake sykdom som KOLS, astma, hjerteinfarkt og slag. Det er den miljøfaktoren som i størst grad har vært knyttet til for tidlig død i Norge.

Drikkevannsforsyning – kvalitet og stabilitet (prosent)

År	2021
Hele landet	90,7
Lillehammer	100
Øyer	100
Gausdal	72,8

Tallene i tabellen viser en kombinasjon av hygienisk kvalitet og leveringsstabilitet. For Øyer er tallet 100 %, og det har det vært i mange år. Tilgang til rent drikkevann er helt elementært for god folkehelse.

Andel av befolkningen som er tilknyttet vannverk som forsyner mer enn 50 personer

År	2021
Hele landet	88
Lillehammer	86
Øyer	55
Gausdal	71

Her ligger Øyer lavere enn nasjonalt snitt. Det henger sammen med bosettingsmønster. Det er færre som er tilknyttet store vannverk i kommuner med spredt bebyggelse. Små private vannforsyningsanlegg har en høyere risiko for kontaminering som følge av overflatevann, forurensing fra dyr osv. enn det kommunale vannet. Likevel er det i all hovedsak trygge drikkevannskilder.

6.4. Bolig

I henhold til Innlandsstatistikk har Øyer 2466 boliger i 2023 fordelt på bygningstyper som vist i tabellen under. I forhold til Gausdal har Øyer en lavere andel tomannsboliger.

Eneboliger	2000
Rekkehus	134
Tomannsboliger	95
Leiligheter i blokkbebyggelse	87
Bygninger i bofelleskap	9
Sum	2466

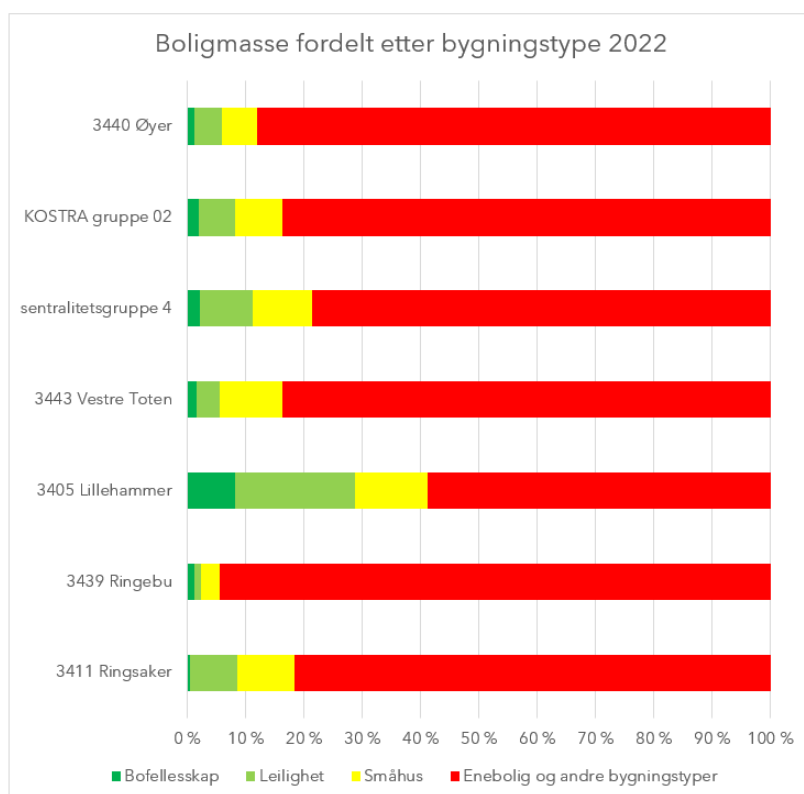
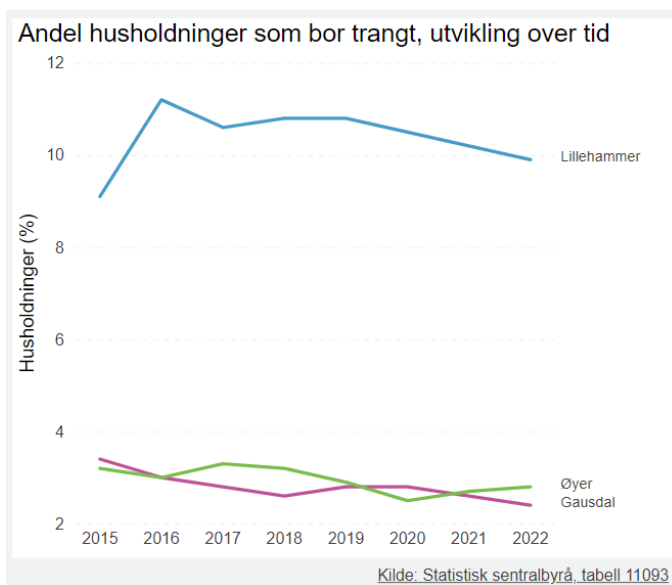
Andelen som bor trangt har økt i Øyer fra 2020, og her skiller Øyer seg noe ut fra Gausdal og Lillehammer.

Øyer skal etter ny lov om kommunenes ansvar på det boligsosiale feltet som trådte i kraft 01.07.23 ha en oversikt over behovet for både ordinære og tilpassede boliger for vanskeligstilte på boligmarkedet. Dette arbeidet pågår i Øyer.

For eldre og personer med store bistandsbehov har kommunen 32 omsorgsboliger og 2 miljøboliger (boliger med bistand fra miljøtjenesten) i kommunalt eide boliger, 13 boliger i bofelleskap med heldøgns bemanning og 15 omsorgsboliger. Samlet utgjør dette 62 boenheter. Framover vil det bli behov for noen flere boliger i bofelleskap og trolig flere omsorgsboliger. Fremtidens behov er sikkert ut fra økende antall eldre og boliger som er dårlig tilrettelagt.

Kommunen har 73 boenheter for flyktninger og vanskeligstilte der 34 er kommunalt eide boliger og de resterende privat innleide. Det er flere borettslag i kommunen og Øyer kommune har tildelingsrett til noen boliger i disse. Det betyr i praksis at når disse enhetene skal selges har kommunen rett til å tildele/prioritere hvilken aktuell kjøper som skal få boligen.

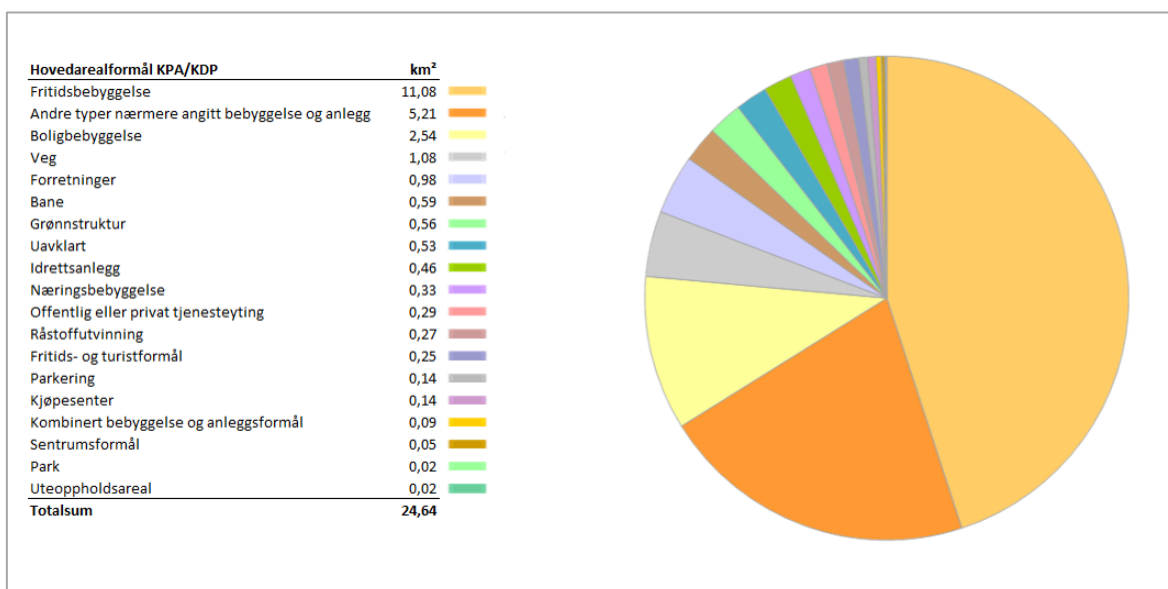
Andelen leiligheter er som i mange distriktskommuner lav i Øyer. Behovet for leiligheter kan øke når kommunen får flere eldre og en høyere andel eldre må klare seg mer selv, pga. færre yrkesaktive og prognoser for vekst i tilgjengelig helsepersonell, som ikke følger vekst i behovet, nasjonalt. Dersom innbyggere over 67 år flytter fra eneboliger til sentrumsnære leiligheter, vil dette friggi boliger for andre grupper med behov for eneboliger. I figuren til høyre vises bolig-sammensetningen i Øyer sammenstilt med noen andre kommuner (Kilde Aganda Kaupang)

6.5. Arealbruk

I de nasjonale forventningene til den kommunale planleggingen pekes det på at kommunene bør utarbeide arealregnskap over eksisterende og planlagt arealbruk blant annet for å ta stilling til om planlagte arealer skal tas ut. Øyer har foreløpig ikke utarbeidet arealregnskap etter den nye veilederen fra departementet (KDD). Det vektlegges også at kommunene bør utvikle arealstrategier i samfunnsdelen. Arealstrategiene i samfunnsdelen skal legges til grunn for en eventuell revisjon av arealdelen, og de kan bidra til å avklare om arealdelen trenger revisjon eller ikke.

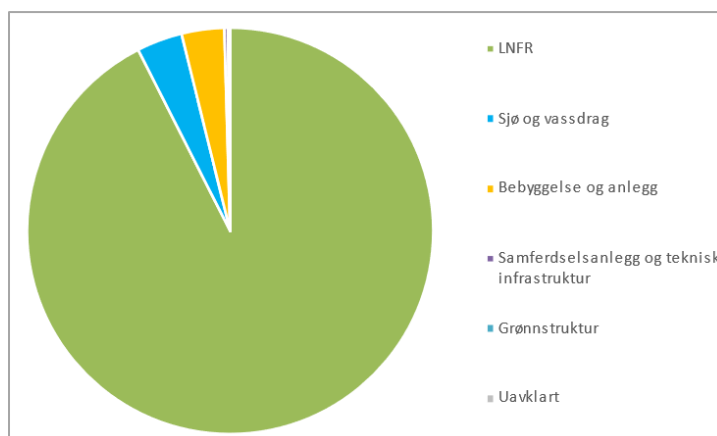
I figuren nedenfor går det fram hva arealer er satt av til av ulike typer utbyggingsformål i den gjeldende arealdelen og den gjeldende kommunedelplanen for Øyer sør som er under revisjon. I oversikten er annet «bygge- og anleggsformål» i hovedsak alpinanlegg i den gjeldende kommunedelplanen for Øyer Sør som er vedtatt etter plan- og bygningsloven fra før 2008. Etter ny plan- og bygningslov settes alpinanlegg av til idrettsformål.

Kilde: SOSI data kommuneplan bearbeidet av Asplan Viak

Oversikten viser at hytter og reiselivsrelaterte anlegg som alpinanlegg utgjør hovedtyngden av arealbruken til byggeformål i kommuneplanen, noe som er naturlig i en tung reiselivskommune som Øyer. I perioden 2011-2021 var Øyer den kommunen i Innlandet som har hatt størst vekst i antallet fritidsboliger med 54%, og en økning på 1190 fritidsboliger. (Kilde Østlandsforskning). I 2023 var det totalt 3626 hytter i Øyer (Kilde SSB).

Samtidig forvalter Øyer kommune store landbruks-, natur og friluftsområder som ikke er satt av til byggeformål. Andelen som er satt av til LNFR områder i kommuneplanen er vist med grønt i figuren til høyre. Øyer har 13 km² som er vernet som naturreservat. Dette utgjør 2% av kommunens areal (Kilde Innlandsstatistikk).

6.6. Mobilitet

Utbygging av ny E6 i søndre delen av Øyer sammen med nullvisjonsvegen vi være en trafiksikker gjennomgangsveg gjennom Øyer fram til tunellen i Skarsmoen. Samtidig arbeides det for å få på plass en gang/sykkelveg fra Ensby til Måkerud. Dersom denne kommer på plass, vil det være gang/sykkelveg fra sør og forbi Tingberg. Dette vil bedre trafiksikkerheten, men er også nødvendig når det ventes at trafikken på Hundervegen skal dobles i løpet av en 20-års periode. Utbygging i Hafjell gir økt press på vegene i og rundt sentrum. Dette er veger som i stor grad også brukes som skoleveg. I Hafjell er det manglede sammenheng mellom de ulike hytteområdene. Dette gjør at det må kjøres ned og opp for å komme fra et hytteområde til et annet. Dette kan også skape utfordringer for utrykningskjøretøy.

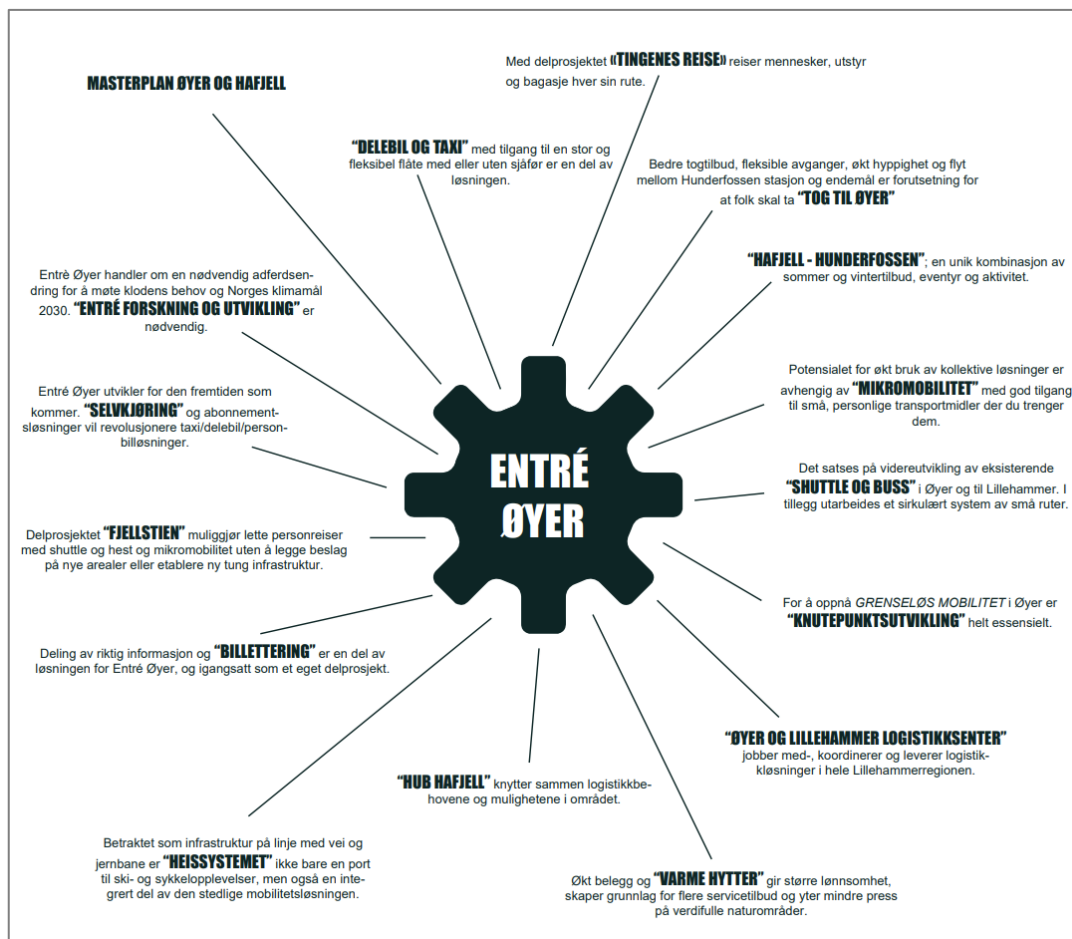

«Entrè Øyer»

«Entrè Øyer» er et sirkulært mobilitetskonsept for Øyer som skal gi friheten til å bevege seg fra "entrè" til "entré". Grenseløs mobilitet for grenseløse opplevelser.

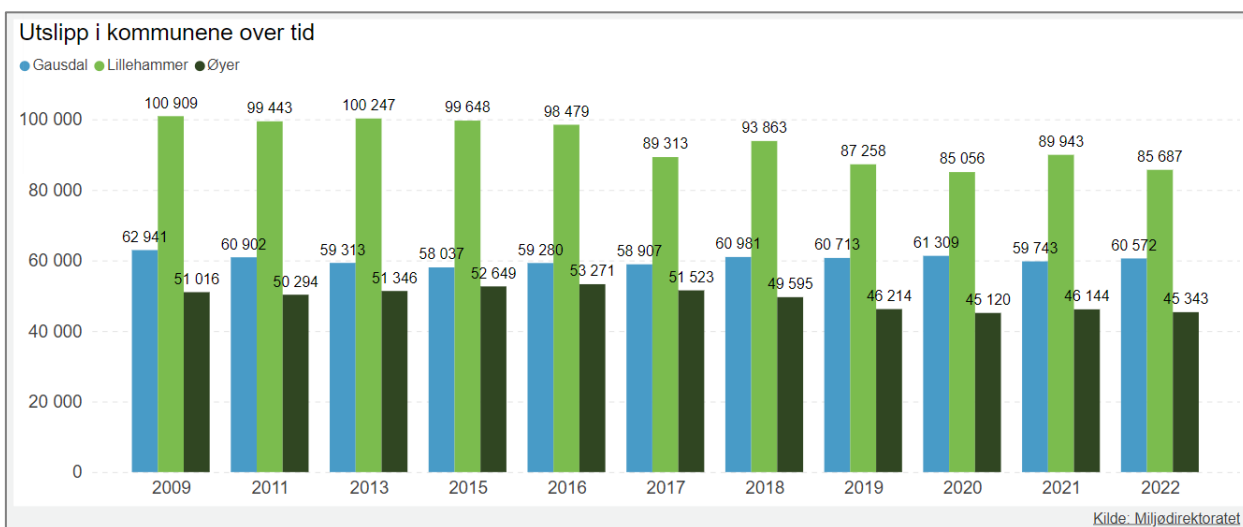
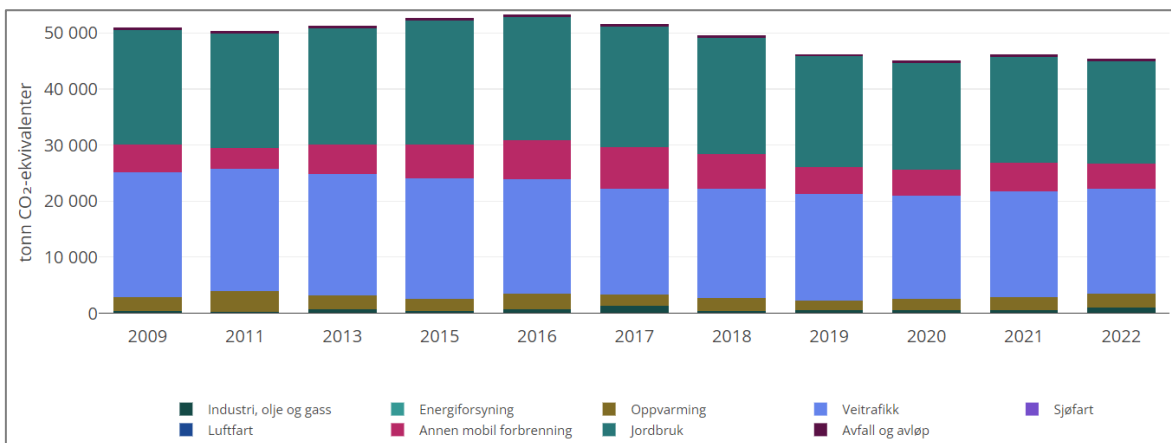
Prosjektet har som mål å vise hvordan lokale, regionale og nasjonale aktører kan spille på lag for å oppnå sirkulære transportløsninger i Hafjell Øyer. Prosjektet peker ut kursen for en moderne destinasjon som tar samfunnsutviklingen på alvor, og legger til rette med smart mobilitet for fastboende så vel som turister og deltidsinnbyggere. Hafjell Øyer ble valgt fordi kommunen har unike forutsetninger for sirkulær mobilitet, sammenlignet med andre destinasjoner/ kommuner i Norge. Prosjektet er et samarbeid mellom næringsaktører, innlandet fylkeskommune og Øyer kommune.

Entré Øyer har gjennom to forprosjektfaser identifisert 17 tiltak som anbefales gjennomført for å få til bedre mobilitetsløsninger i Øyer og Hunderfossen. I forprosjektfase 2 har noen mindre deltiltak blitt gjennomført, mens hoveddelen av de 17 tiltakene har ikke blitt jobbet videre med og implementert.

6.7. Energi, klima og miljø

Tall fra Miljødirektoratet viser at Øyer slapp ut 45 343 tonn CO₂ ekvivalenter i 2022, noe som er nedgang på 1,7% fra året før. Av totalen utgjorde jordbruket 18 259 tonn og veitrafikk 18737 tonn. Begge sektorene har hatt en svak nedgang i utslippene de siste årene. E6 går gjennom Øyer og slår tungt ut på tallene på veitrafikk.

Kilde: Innlandsstatistikk

Det er nylig vært gjennomført et prosjekt som blant annet har sett på klimagassutslipp, arealbruk og lokaløkonomi for hytter.

Gjennomsnittlig anslag på hver fritidsboligs virkning på klimagassutslipp, arealbruk og lokaløkonomi med utgangspunkt i kommunene Øystre Slidre, Ringebu, Øyer og Trysil. Kilde: Menon economics/Rambøll 2023. Klimavennlig stedsutvikling i hyttekommuner i Innlandet.

Landbruksplan for Lillehammer-regionen har som ett av målene at landbruket skal være klimanøytralt og bærekraftig. Jordbruket står for klimagassutslipp som relateres til tarmgass fra drøvtyggere, gjødselhåndtering og arealbruk. Samtidig har bidrar både jordbruket og skogbruket med karbonbinding.

Landbruket er ilagt strenge krav gjennom regelverk, og det er tilskuddsordninger for klimarådgivning og andre klimatiltak.

Innen miljø er landbrukets opprettholdelse av kulturlandskap og kantsoner et eksempel på et bidrag for å fremme rødlistede arter, naturmangfold og hindre avrenning til vann. En god skogskjøtsel er også viktig for disse punktene.

Øyer kommune er, sammen med de øvrige 11 kommunene i Gudbrandsdalen, del av et prosjekt for utarbeidelse av felles landbruksplan innen klima. Dette planarbeidet vil gi både gode data for status, men også fremheve noen fokusområder for felles tiltak innen klima for landbruket i hele dalen.

7. Kommunens tjenesteyting, beredskap og økonomi

7.1. Helse og omsorg

Øyer har de samme utfordringene som mange andre kommuner innenfor helse og omsorg, men i noe mindre grad enn distriktskommuner lengre fra byområder. Det innebærer at kommunene og tjenestene på å rigge seg ut fra at det vil være stadig større manko på helsepersonell, og da særlig de mer spesialiserte profesjonene som sykepleiere, vernepleiere og leger. Det vil være nødvendig å etablere robuste tjenester med større fagmiljøer, for å utnytte arbeidskraften best mulig og sørge for at den spesialiserte fagkompetansen kommer flest mulig innbyggere til gode.

For å avlaste helsepersonell i det videre, er et viktig element å ta i bruk velferdsteknologi. Øyer gjør allerede dette, men dette vil være et vikt område framover. Det vil være viktig å se til større fagmiljøer i andre kommuner som har testet ut ny teknologi, for å se om dette kan implementeres i Øyer kommune.

Det vil være en økning i antallet som har behov for helse- og omsorgstjenester fra kommunen. Det er i den forbindelse av stor betydning at flest mulig kan bo hjemme lengst mulig. Dette vil forandre at tjenestene endrer seg i takt med behovet. Det innebærer både behov for mer spesialisert kompetanse og andre arbeidsplaner.

Når det gjelder spesialisert kompetanse, vil det være nødvendig at flere helsetjenester kan gis hjemme, og det gir behov for eksempelvis mer avansert klinisk sykepleie. Det vil også forandre at flere innbyggere får hjemmetjenester på kveld og natt, noe som medfører at det er behov for flere ansatte på arbeid på disse tidspunktene.

For å utvikle og beholde spesialisert fagkompetanse, er det nødvendig å skape stødige fagmiljøer. Dette fordrer at tjenestene har en viss størrelse. Det å være alene eller to med en kompetanse, er sårbart. I kommunen er hjemmetjenesten lokalisert to steder: Øyer arbeidslag og Tretten arbeidslag. Å etablere spisskompetanse begge steder, vil gi små fagmiljøer. Dette påvirker rekrutteringen. Videre er det to legekantor i kommunen. Dette er også sårbart.

Det er sentralt for kommunen å gi gode desentraliserte tjenester. Det er likevel slik at med flere lokasjoner, økes utfordringene for kommunen. Dette gjelder både at kostnadene øker, noe som gir mindre helsetjenester pr. krone enn om man hadde hatt færre lokasjoner, og vanskeliggjør tidvis drift, da det er mer sårbart ved vakanser, fravær, uforutsette hendelser, osv. Dette må kommunen ta et aktivt valg overfor.

7.2. Oppvekst

Utviklingen i barnetallene

Prognose for antall barn 1-5 år og 6-15 år har stor betydning for dimensjonering av tjenestene i grunnskole og barnehage. Bemanningsnormene gjør at store deler av ressursbehovet i disse to tjenestene endres proporsjonalt med svingninger i barne- og elevtall.

I Øyer er barnetallene pr i dag stabilt og har de siste tre årene økt med 50 elever. Dette skyldes i hovedsak tilflytting og bosetting av flyktninger. Barnefødsleene er derimot synkende, og det er bare født 40 barn i Øyer i år. Sammenlignet med tidligere år er dette lavere enn normalt. Prognosen for barnehagene framover i tid er vanskeligere blir vanskelig å spå, da disse barna ikke er født enda.

I barnehagene er det en fleksibilitet i å justere antall avdelinger og til dels størrelsen på avdelingene i den enkelte barnehage. I skolene vil svingninger i elevtall først ha en markant effekt når antall klasser kan reduseres. For å opprettholde en kostnadseffektiv drift, er det et mål at skolene organiserer elevtall tett opp mot lærernorm.

I skole vil en måtte ha en lærer per klasse og undervisning i alle fag etter vedtatt fag- og timefordeling i grunnskolen, uavhengig om det er 7, 12 eller 24 i klassen. Antall lærere ligger på minimumsnorm i Øyer. Det gjør det sårbart og lite fleksibelt når det gjelder å tilpasse lærernes kompetanse og årsverkene til elevenes behov på små skoler. En reduksjon i elevtall er derfor vanskeligere å tilpasse innenfor dagens struktur, enn en nedgang i barnetallet i aldersgruppa 0-5, hvor en lettere kan regulere antall avdelinger som er i drift i en barnehage. Det kan bli krevende å opprettholde grunnbemanning i barnehager og grunnskoler. Det ligger en forventning om å innfri bemannings- og pedagognormen i barnehage og lærernormen i grunnskole.

Nasjonale føringer for oppvekstområdet

Nasjonale føringer og utredninger, innbefattet gjennomførte og kommende lovendringer, blir helt sentrale i utviklingen av tjenestene i oppvekstsektoren framover. Overordnet dreier dette seg om:

- Forpliktende samhandling
- Tidlig innsats og forebygging
- Kompetanse nærmere barnet
- Barnets stemme og brukermedvirkning

De nasjonale føringene vil også gjøre det nødvendig å se muligheter på tvers av tjenester etter prinsippene om en tverrfaglig lærende organisasjon.

Utviklingstrekk

Øyer har i dag enheter som drives godt, men med stramme rammer. Vi tror handlingsrommet fremover skapes med større samarbeid på tvers av enheter og tjenesteområder.

Strukturendringer kan også gi gode muligheter for å øke kvaliteten i tjenestene ved å få tverrfagligheten tettere på barn og unges hverdagsarenaer.

Gjennom Kompetanseløftet for inkluderende praksis er det satt søkelys på laget rundt barnet og hvordan kompetansen skal komme nærmere barnet. Våre ansatte med pedagog- eller spesialistkompetanse skal først og fremst jobbe med barn. Det krever en endring av måten vi jobber på.

Det er en økende andel barn og unge med bekymringsfullt skolefravær og psykisk uhelse

Barns muligheter til medvirkning

Barns muligheter til medvirkning og å bli hørt er forsterket i en rekke lovverk de senere årene. Reell medvirkning vil ikke bare gi barn og unge innflytelse på egen hverdag, men også være et bidrag til å gi demokratiforståelse og demokratiutøvelse.

Mange elever sliter med dalende motivasjon gjennom grunnskolen, og en ensidig teoretisk tilnærming kan være en del av forklaringen. Manglende muligheter for reell medvirkning kan være en annen. Det er viktig å skille mellom å medvirke og å bestemme. Det er pedagoger og ledere som i første rekke legger rammene for et meningsfullt innhold i barnehager og skoler. På den annen side kan barns medvirkning gi verdifulle bidrag for å heve kvaliteten.

Tidlig innsats

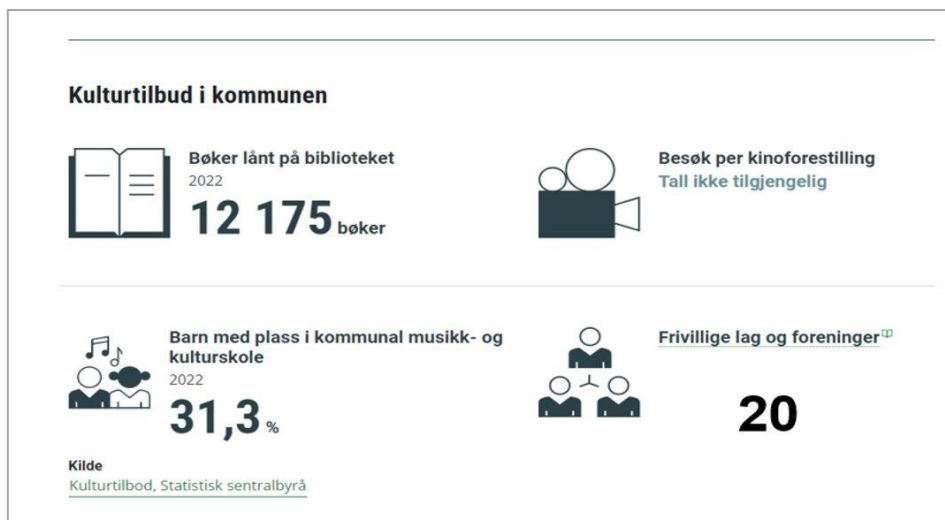
En grunnleggende utfordring i norsk skole og i Øyer, er at læringsutfordringer i for stor grad får utvikle og forsterke seg over tid. Tidlig innsats i starten av et barns liv er avgjørende for at barn som står i fare for å henge etter, skal ha en mulighet til å ta igjen tapt progresjon. I skolen skal elever fra første- til fjerde trinn motta intensiv opplæring i lesing, skriving og regning når det er nødvendig. Intensiv opplæring er ikke spesialundervisning, men skal være en naturlig del av det ordinære tilbudet. I kommunen vår er det i dag en systematisk sen innsats innenfor spesialundervisningen. Andel elever som mottar den er sterkt økende på mellom- og ungdomstrinnet.

Kompetanseutfordringer og tverrfaglig samarbeid

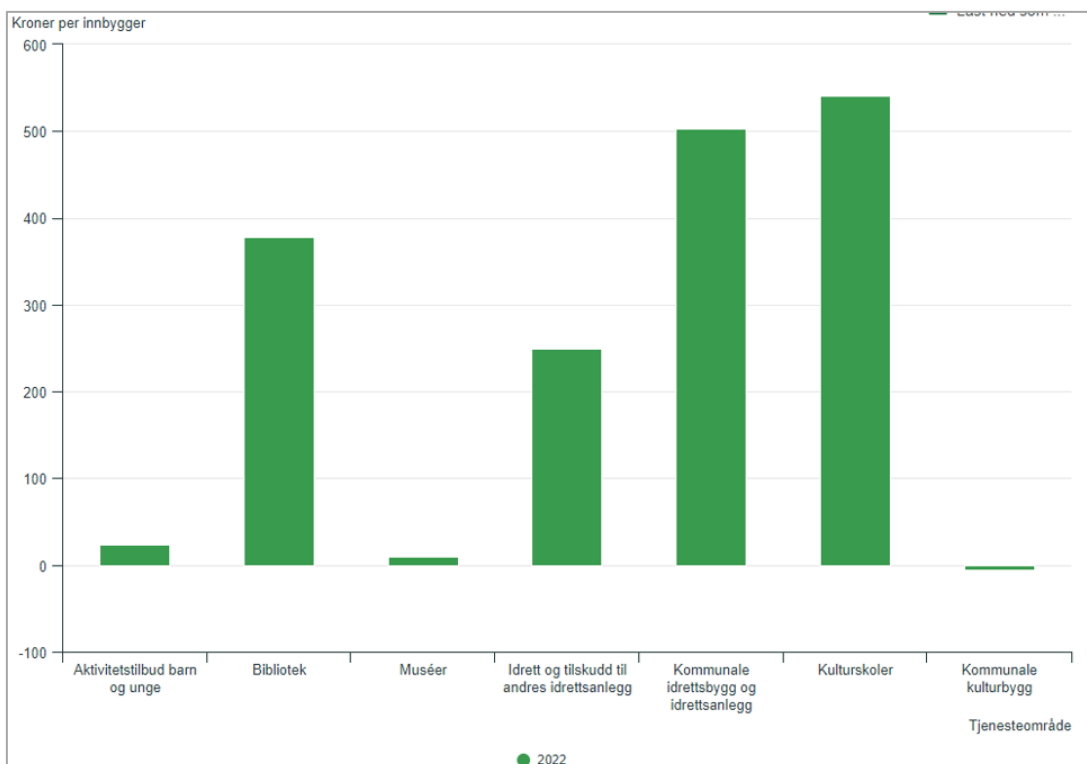
Det vil være utfordrende å møte fremtidens kompetansebehov.

Øyer har i dag enheter som drives godt, men med stramme rammer. Handlingsrommet fremover kan trolig skapes med større samarbeid på tvers av enheter og tjenesteområder. Strukturendringer kan også gi gode muligheter for å øke kvaliteten i tjenestene ved å få tverrfagligheten tettere på barn og unges hverdagsarenaer.

7.3. Kultur, idrett og friluftsliv

I Øyer er det kulturskole, kommunale idrettsbygg og bibliotek som det brukes mest penger på innenfor feltet. Det er nedgang på kommunale midler til aktivitetstilbud barn og unge.

Kultur- og fritidstilbud er viktige faktorer for trivsel, folkehelse, bosetting og integrering. Tiltak som iverksettes på kulturområdet støtter opp under kommunen som reiselivskommune. Øyer kommune er godt stilt med idrettsanlegg, to idrettshaller, skistadion, skiskytteranlegg, skytteranlegg, nærmiljøanlegg, ridehall og fotballanlegg. Utfordringen innenfor idretten er mange ungdommer slutter når de begynner på ungdomsskolen.

Utviklingstrekk

Det er bekymringsfullt at antall barn og unge som bor i lavinntektshusholdning er stigende i kommunen. Den har økt fra 12 % i 2020 til 14% i 2022. Barn og unge med minoritetsbakgrunn har få muligheter å holde på med kulturaktiviteter da det er stor venteliste på kulturskolen. Ungdommen har ingen møteplass på ettermiddag og kveld. Eldrebølgen slår snart inn med full tyngde og det må skapes møteplasser for eldre. Det er mange muligheter å skaffe tilveie midler gjennom ekstern finansiering, men utfordringen oppstår når de eksterne midlene er oppbrukt.

Det ligger store muligheter for økt deltakelse i kultur, idrett og friluftsliv blant innbyggerne ved å bedre og utvikle tilgjengeligheten av eksisterende tilbud.

Biblioteket skal bli mer åpent og dette vil føre til økt tilgjengelighet og større bokutlån.

Kommunen har en flott kulturscene på Solvang skole som blir brukt for lite.

Kulturskolen har stor etterspørsel som medfører lang venteliste. Kulturskolen har ikke et fullverdig tilbud før det kan tilbys aktiviteter innenfor kunst.

Frivilligheten har rekrutteringsutfordringer.

Øyer kommune havner på 285. plass i Norsk kulturindeks i 2022 med 95 poeng. Rangeringer i de ulike kategoriene vises i tabellen til høyre.

	Poeng	Plassering
Kunstnere	13	137
Kulturarbeidere	10	247
Museum	0	234
Kulturarrangement	8	153
Kino	0	288
Bibliotek	21	242
Scenekunst	0	239
Kultur for barn	31	100
Sentrale tildelinger	0	295
Frivillighet	13	215

7.4. Teknisk infrastruktur

Vannforsyning

Øyer kommune har 2 vannverk på Øyer og Tretten som grunnvannskilder. Råvannskvaliteten ved Øyer vannverk er varierende, men begge vannverkene har god kapasitet. Det mangler tilstrekkelig reservevannforsyning for Øyer og Hafjell.

Tilknytning til kommunal vannforsyning omfatter om lag

- 1400 boliger (55% av alle boliger)
- 3200 fritidsboliger tilknyttet kommunal vannforsyning
- 350 næringsabonnenter
- Aktuelle randsoner vurdert i kommunedelplan VA

Kommunen har om lag 160 km ledningsnett. Lekkasjeandel tilfredsstillende sett opp mot ledningsnettets lengde (ca. 30% av produsert vann). Ledningsanlegget er «nytt», i hovedsak 50 år eller yngre. Lite rehabiliteringsbehov. 26 høydebasseng med tilfredsstillende standard.

Kapasitet for slokkevann er tilfredsstillende. Det er gjennomført ROS-analyse, men mangler beredskapsplan/tiltaksplan.

Avløpsanlegg

Avløp fra Øyer inklusiv Hafjell overføres til Lillehammer renseanlegg for rensing. Tretten renseanlegg tilfredsstillende ikke renskrav. Jfr utslippstillatelse av 2022 og nedlegging av Tretten renseanlegg, samt overføring av avløp fra Tretten til Lillehammer. Andelen som er tilknyttet kommunalt avløpsnett er den som for vannforsyning jfr oversikten over.

Ledningsnettet er på om lag 160 km. Det er lite innlekk av fremmedvann og sjeldent overløp på grunn av for liten kapasitet. Også for avløpsanlegg er ledningsanlegget «nytt», i hovedsak 50 år eller yngre. Lite rehabiliteringsbehov. Det er 26 avløpspumpestasjoner med tilfredsstillende standard.

Overføring til Lillehammer inklusiv avløp til Lillehammer utgjør ca. 4000 m³/d (i henhold til gjeldene avtale (1992). Omtrent tilsvarende tillatt belastning i Statsforvalterenes utslippstillatelse av 2022.

Denne kapasiteten tillater en økning med i alt ca. 5-700 enheter (boliger og fritidsboliger) før en «når taket».

Det er gjennomført ROS-analyse, men mangler beredskapsplan/tiltaksplan.

Energiforsyning

Det er Vevig som forsyner distribusjonsnettet i Øyer kommune fra trafostasjonene på Rybakken og Tretten. Trafostasjonen på Rybakken, som forsyner mesteparten av Øyer sør, har hatt stopp i tildeling av kapasitet siden januar 2022. Pga. flomfaren vil ikke trafostasjonen på Rybakken oppgraderes, Alternativt arbeides det å etablere en ny 22 kv-linje over lågen samtidig med at Elvia oppgraderer kapasiteten ved Hunderfossen. Frem til ny linje er etablert i 2024/2025, er det ingen ledig kapasitet.

Trafostasjonen på Tretten har noe tilgjengelig kapasitet i 22 kv-nettet.

Det er i dag manglende nettkapasitet, og dette gir utsettelse for både kommunale og private utbyggingsområder. Ny linje over lågen vil kunne tilby tilgjengelig nettkapasitet til ett fremtidig næringsområde på Ensby.

7.5. Kommuneøkonomi

Strammere kommuneøkonomi

Norsk økonomi og verdensøkonomien er fortsatt preget av langt større usikkerhet enn normalt, noe som påvirker kommunens handlingsrom.

Både demografiske endringer og ikke minst antall flyktninger gjør at presset på kommunale tjenester øker sterkt. Viktige tjenester som skole og velferdstjenester er også blitt dyrere for kommunen. Derfor er veksten i kommunenes frie inntekter nødvendig. Mange kommuner vil

likevel få en stram økonomi i årene fremover. Det vil være behov for omstilling og effektivisering i Øyer kommune også i årene fremover.

Økonomiske utfordringer

Verdensøkonomien er preget av krigen i Ukraina og ettervirkninger av en verdensomspennende pandemi. Enkelt fortalt er det tre hovedutfordringer som preger økonomien i Norge og resten av verden:

- Høy prisstigning (inflasjon)
- Høye energipriser
- Høye rentekostnader

I tillegg er det også en nasjonal utfordring innen demografiutvikling som går i retning av flere eldre og en lavere andel av yrkesaktive i befolkningen.

Disse utfordringene treffer også Øyer kommune og har en direkte innvirkning på kommunens driftsbudsjett. Kommunene må gjøre grep for å imøtekomme og utsette virkningene på noen områder, men må både på kort og lang sikt tilpasse sin driftsøkonomi og tjenesteproduksjon i henhold til utfordringene.

Høy prisstigning (inflasjon)

Prisstigningen har økt gjennom hele 2022 og første halvdel i 2023, mens vi ser en liten nedgang nå siste del av 2023. Selv om dette nå ser ut til å ha stagnert, vil kommunen måtte tilpasse sin økonomi til den økte lønns- og prisstigning som har vært, gjennom innsparinger og effektivitet i sin tjenesteproduksjon.

Høye energikostnader

Øyer kommune har som resten av Kommune-Norge opplevd en svært høy prisstigning på strøm og drivstoff i 2022. For å unngå å komme i samme situasjon som i fjor, har nå kommunen sikret seg gjennom en god fastprisavtale på strømleveranser i en 3 års periode. Dette gjør at vi kan få utsatt kostnadsøkningene for en tid. Kommunen har iverksatt tiltak for mindre energibruk, innsparinger og effektivisering i driften.

Høye rentekostnader

Norges Bank har gjennom 2022 hevet styringsrenten hele syv ganger, samt 5 ganger nå i 2023. Økt styringsrente medfører betydelig høyere rentekostnader for Øyer kommune.

Rentebytteavtaler og høyere renteinntekter avdemper noe av kostnadsveksten på rentene, men nettoeffekten for kommunen er betydelig. Fra renteutgift på 9 mill. kroner i regnskap for 2020 til 28,8 mill. kroner nå i

budsjett for 2024. Det vil si en økning på 19,8 mill. kroner. Dette tilsier at kommunen må tilpasse sin økonomi til den høye vekst i rentene gjennom innsparinger og effektivitet i sin tjenesteproduksjon, samt utsette/ skyve på investeringer til rentene har kommet på ett lavere nivå.

Rentebane som er lagt inn i økonomiplanperioden:

Hentet fra KBN Finans	2024	2025	2026	2027
Anslag Norges Bank (3 mnd Nibor + 0,6)	5,35 %	4,95 %	4,35 %	4,28 %
Markedets forventning (3 mnd Nibor + 0,6)	5,33 %	4,86 %	4,45 %	4,28 %

Forventede NIBOR-renter

Tabellen nedenfor viser forventede renter frem i tid (implisitte renter), basert på markedsdata på analysetidspunktet.

Indeks	Siste	Forventet om 1 år	Forventet om 2 år	Forventet om 3 år
NIBOR3M	4,62%	3,54%	2,95%	2,94%
Endring		-1,08%	-1,67%	-1,68%
NIBOR6M	4,75%	3,56%	3,08%	3,05%
Endring		-1,19%	-1,68%	-1,70%

Hentet fra KBN Finans 08.12.2023

Det er altså en forventning og nedgang i markedet, men den synker ikke så raskt som tidligere forventet. Det betyr at det fremdeles i årene fremover vil være store rentekostnader som skal bæres i drift.

	2018	2019	2020	2021	2022	Estimat 2023	Estimat 2024	Estimat 2025	Estimat 2026	Estimat 2027
Renter lån	8 267 372	11 549 560	9 170 361	6 530 955	12 241 991	24 300 000	28 800 000	32 467 000	34 110 000	31 200 000
Endringer		3 282 188	-2 379 199	-2 639 406	5 711 036	12 058 009	4 500 000	3 667 000	1 643 000	-2 910 000

Regnskap samt økonomiplan frem til 2027

En økonomisk bærekraftig kommuneøkonomi

Klimaendringer, demografiske endringer og knappere tilgang på økonomiske ressurser og arbeidskraft vil få betydelige konsekvenser også for Øyer samfunnet fremover. Skal kommunen kunne møte innbyggernes behov også de neste par tiårene, må den økonomiske styringen være basert på erkjennelse av denne virkeligheten.

Det vil ofte være ønsker om større økonomiske ressurser enn de som faktisk er tilgjengelige for å løse kommunens oppgaver. Behovet for økte ressurser på ett tjenesteområde vil likevel som oftest måtte føre til omprioritering på andre tjenesteområder. For å styrke kommunenes handlingsrom og evne til å møte de gradvis og grunnleggende behovsendringene fremover, er det viktig å handle etter klare prinsipper for den økonomiske styringen.

7.6. Samfunnsikkerhet

Samfunnsikkerhet berører hele kommunen, kommune som stor hytte- og turistdestinasjon, E6 og Dovrebanen gjennom kommunen og mange arrangement gjør samfunnsikkerhet viktig

Helhetlig ROS (Risiko og sårbarhetsanalyse) på overordnet nivå for kommunen ble utarbeidet vinter 2023, og vedtatt i Gausdal og Lillehammer. Øyer har vært lite delaktig i utarbeidelsen. Det jobbes med å forankre ROS-analysen i Øyer, og forventes til politisk behandling vinteren 2023.

Analysen viser 4 hendelser med en risiko som ikke kan aksepteres uten tiltak, men kan aksepteres med tiltak:

- Epidemi/pandemi, mennesker
- Cybersikkerhet/hacking
- Urban flom
- Flom i sidevassdrag inkl. jord og flomskred

Beredskapsplanen er fra 2019, og blir rullert med utgangspunkt i vedtatt helhetlig ROS. Det er ikke gjennomført sårbarhetsanalyse for klimatilpasning for Øyer kommune.

Overvann

Klimatilpasning med overvannshåndtering er viktig i Øyer. I arealplansammenheng kreves det 40 % klimapåslag på beregninger av overvann i mindre vassdrag. Utredninger gjennomført i arbeidet med revidert kommunedelplan for Øyer sør viser at utbygging av naturområder til fritidsbebyggelse og turistvirksomheter i liten grad tatt hensyn til vassdrag til nå. Av 17 bekker er 14 vurdert som sårbare og svært sårbare, de minst sårbare er minst berørt av utbygging, gitt økt erosjon av løsmasser langs bekkene på grunn av omlegging av bekker, utfyllinga av løsmasser i bekkeløp, manglende reetablering av kantvegetasjon, byggeaktivitet tett inntil bekker og veger som krysser bekker.

Flom

Det har vært flere flommer siden 2000 med store materielle ødeleggelser. NVE gjennomførte strakstiltak i enkelte vassdrag, Nedre deler av Skåeåa, deler av Høvrebekken og nedre deler av Nordre Brynsåa Øyer slapp relativt enkelt unna «Hans» i august 2023. Samfunnet ble lite berørt i Øyer, og Øyer ble ikke råkt av den verste nedbøren. NVE er nå i oppstart med arbeid i Nordre Brynsåa, og mulighetsstudie for Mosåa. Øyer kommune sikrer nedre deler av Søre Brynsåa i forbindelse med Trodalsfeltet.

8. Videre prosess

Dette dokumentet utgjør planstrategi for Øyer 2024-27 og planprogram for samfunnsdelen etter § 10-1, §§ 11-13 og 4-1 i plan- og bygningsloven. Grunnen til at planstrategien og planprogrammet er slått sammen i samsvar med § 10-1 fjerde ledd, er at det skal sikres en effektiv prosess om kommunestyret velger å endre den gjeldende samfunnsdelen.

Kommunestyret vil gjennom politiske diskusjoner første halvår 2024 vurdere endringer i den gjeldende samfunnsdelen fra 2014. Det vil tas stilling til om gjeldende arealdel fra 2018 skal videreføres eller endres når det er tatt stilling til endringer i samfunnsdelen og eventuelle nye arealstrategier for kommunen.

Ved endringer i den gjeldende samfunnsdelen vil det utarbeides et diskusjons- og høringsutkast som legges ut til medvirkning, høring og offentlig ettersyn sommeren 2024. Innspill vil inngå i det videre planarbeidet og endelig vedtak på ny samfunnsdel vil da bli i løpet av høsten 2024. Satsingsområder som kommer fram gjennom de politiske diskusjonene første halvår 2024, og vil bli lagt til grunn for arbeidet med økonomiplan 2025-2028.

Dette opplegget følger anbefalinger fra Kommunesektorens organisasjons «Ny agenda for samfunnsdelen» der et viktig siktemål er å knytte samfunnsdelen bedre til valgperiodene og gjennomføringen av det nye kommunestyrets politikk.

Oversikt over vedtatte strategier og temaplaner

I tabellen nedenfor er det gitt en oversikt over vedtatte strategier og temaplaner for samfunn. Oversikt over rettslig bindende arealplaner ligger i kommunens planregister som er lovpålagt.

Det legges opp til at en samlet planoversikt skal rulleres årlig som en del av handlings- og økonomiplanen. Planoversikten vil omfatte oversikt over vedtatte planer, status pågående og planlagt igangsetting av nye samt utfasing av gamle planer som skal oppheves.

PLAN	VEDTATT
Tematiske kommunedelplaner etter plan- og bygningsloven	
KDP Vann og avløp	Utsatt
KDP Klima og energi	2010
KDP Kultur og fritid	Revideres
KDP Sti og løypenett	Under arbeid
Areal, klima og miljø	
Trafikksikkerhetsplan	2014
Plan forhjortevilt	2018/Revideres
Beitebruksplan	2022
Helse, velferd og oppvekst	
Plan for livsløp	Pågår
Plan for helsemessig og sosial beredskap	2015
Folkehelseplan (handlingsplan til plan for livsløp)	Pågår
Demensplan (handlingsplan til plan for livsløp)	2012
Plan for kreftomsorg (handlingsplan til plan for livsløp)	
Rusmiddelpolitisk plan (lovpålagt)	2020
Boligsosial plan	Pågår
Skolepolitisk utviklingsplan	2023
Drifts- og investeringsplan barnehage (oppdateres årlig)	2023
Plan for opplæring av barn og unge med særskilte behov	2023
Plan for forebyggende arbeid barnevern (§15-1 barnevernslov) (lovpålagt)	
Kultur	
Temaplan kulturminner 2019-2023	2019
Uviklingsplan for Øyer kulturskole 2020-2023	2020
Frivilligmelding 2020-2024	2020
Handlingsplan for anlegg til spillemiddelsøknad (til KDP Kultur og fritid)	Årlig rullering

Beredskap	
Overordnet risiko og sårbarhetsanalyse (ROS)	2020. Ny under arbeid
Beredskapsplan for Øyer kommune 2020-23 (lovpålagt)	2020
Smittevernplan (lovpålagt)	2019
Pandemiplan (lovpålagt)	2021
Evakueringsplan (lovpålagt)	2022